

บทที่ ๕

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผลการวิจัย และข้อเสนอแนะ

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

สันติภาพเป็นสภาวะที่ปราศจากการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ ทั้งความรุนแรงโดยตรงและความรุนแรงเชิงโครงสร้างสังคม รวมทั้งความรุนแรงทางวัฒนธรรม วิวัฒนาการของการให้ความหมายสันติภาพเป็นพลวัตไปตามลักษณะของสังคมแต่ละยุคสมัย ในเบื้องต้นได้นิยามความหมายของสันติภาพว่าเป็นช่วงเวลาที่ไม่ทำสงคราม ต่อมาหลังสงครามโลกครั้งที่ ๒ ได้เปลี่ยนกระบวนทัศน์ของการนิยามสันติภาพว่าเป็นช่วงเวลาที่มีมนุษย์ไม่ใช้กองกำลังต่อกัน แต่ในช่วงหลังสงครามเย็นได้มีการใช้ความรุนแรงในรูปแบบใหม่ที่ไม่ได้มีเฉพาะการใช้กองกำลังทำสงครามต่อกัน เช่น ใช้ความรุนแรงทางเศรษฐกิจและบีบบังคับทางการเมือง ทำให้การนิยามความหมายของสันติภาพแปรเปลี่ยนไปเป็นสภาวะที่ไม่ใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ และในปัจจุบันถึงแม้ว่ายังนิยมใช้คำนิยามความหมายสันติภาพว่าเป็นสภาวะที่ไม่ใช้ความรุนแรงอยู่ก็ตาม แต่ก็ได้พัฒนาการมาสู่การเคารพในสิทธิมนุษยชนด้วย ซึ่งมีความหมายครอบคลุมไปถึงการเคารพในสิ่งมีชีวิต ทรัพย์สินและสิ่งแวดล้อม แต่ก็ยังปรากฏว่ามนุษยชาติยังมีการใช้ความรุนแรงและละเมิดสิทธิมนุษยชนอยู่เสมอ ซึ่งปรากฏออกมาในรูปของความอยุติธรรม ความเหลื่อมล้ำทางสังคม การเอารัดเอาเปรียบ การเบียดเบียน โครงสร้างที่ไม่เอื้อต่อความเสมอภาคกันในสังคม การที่คนบางกลุ่มเข้าไม่ถึงสวัสดิการสังคม การถูกกลืนสิทธิพลเมือง การปล่อยให้คนบางกลุ่มทุกข์ยากลำบากและหิวโหยโดยไม่ได้รับการเหลียวแล เป็นต้น ซึ่งล้วนแล้วแต่เป็นการใช้ความรุนแรงในรูปของการละเมิดสิทธิมนุษยชนทั้งสิ้น

จากการศึกษาสันติภาพระดับจุลภาคของหมู่บ้านสาวะถีและหมู่บ้านผือพบว่า ชาวบ้านสาวะถีมีความขัดแย้งและความรุนแรง ๔ ประเด็น ได้แก่ ความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์ ความขัดแย้งทางการเมือง ความขัดแย้งทางวัฒนธรรม และความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่ยกระดับไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มคนในหมู่บ้าน โดยความขัดแย้งทางประวัติศาสตร์และความขัดแย้งทางวัฒนธรรมจะเป็นความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านกับรัฐ การแก้ปัญหาความขัดแย้งจึงเป็นฝ่ายรัฐที่มีอำนาจมากกว่าเป็นผู้ที่ยื่นมือเข้ามาร่วมแก้ปัญหาชาวบ้านก่อน เพื่อลดความหวาดระแวง ส่วนความขัดแย้งทางการเมืองและความขัดแย้งระหว่างบุคคลที่ยกระดับไปสู่ความขัดแย้งระหว่างกลุ่มเป็นความขัดแย้งภายในหมู่บ้าน ซึ่งชาวบ้านสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยกระบวนการภายในหมู่บ้าน

ในขณะที่หมู่บ้านมีความขัดแย้งเกี่ยวกับทรัพยากร ๒ ประเด็น คือ ความขัดแย้งเกี่ยวกับพื้นที่สาธารณะประโยชน์ศูนย์ปฏิบัติธรรมธรรมธา และความขัดแย้งเกี่ยวกับที่ทำกินในบริเวณบึงหนองผือ ซึ่งเป็นความขัดแย้งที่เกิดขึ้นระหว่างกลุ่มคนภายในหมู่บ้าน และยังพบว่าความขัดแย้งระหว่างคนภายในหมู่บ้านสามารถแก้ปัญหาได้ด้วยกลไกภายใน โดยนำศาสนาและวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือแก้ปัญหา โดยเฉพาะอย่างยิ่งการที่ทั้ง ๒ หมู่บ้านมีผู้นำทางศาสนาที่มีความเข้มแข็งและมีความโดดเด่นที่แตกต่างกัน โดยหมู่บ้านสาวะถีมีพระครูบุญชยากร ซึ่งท่านจะเป็นผู้ที่มีความเข้าใจในรากเหง้าของวัฒนธรรมประเพณีท้องถิ่นอย่างล้าลึก ในขณะที่หมู่บ้านผือจะมีพระครูสิริปริยัตยากร ซึ่งท่านมีอัตลักษณ์โดดเด่นทางด้านบริหารจัดการความขัดแย้งทางทรัพยากรอย่างสร้างสรรค์ โดยพระมหาเถระทั้ง ๒ รูป ได้นำศีล ๕ มาเป็นแนวทางในการป้องกันและแก้ปัญหาความขัดแย้งให้กับชาวบ้าน และพบว่าความขัดแย้งหรือความรุนแรงจะสัมพันธ์กับการเพิ่มหรือลดความเข้มข้นของศีล เมื่อปริมาณความเข้มข้นของการปฏิบัติศีล ๕ ลดลง ความขัดแย้งก็จะเกิดขึ้นเมื่อปริมาณลดลงในระดับต่ำก็จะทำให้เกิดความรุนแรงตามมา ในขณะที่เดียวกันเมื่อช่วงเวลาใดที่ชาวบ้านเพิ่มความเข้มข้นของการปฏิบัติตามหลักศีล ๕ เกรงครัดมากขึ้น สันติภาพก็จะมีฐานรากที่มั่นคงและตั้งอยู่ได้นาน ไม่สูญเสียสภาวะและลักษณะสันติ ซึ่งไม่จำเป็นที่จะต้องปฏิบัติตามลำดับจากข้อที่ ๑-๕ แต่ขึ้นอยู่กับสถานการณ์และประเด็นของความขัดแย้งเป็นสำคัญ ในขณะที่บางครั้งชาวบ้านได้แก้ปัญหาคความขัดแย้งตามแนวทางของศีล ๕ โดยไม่รู้ตัว เพราะว่าศีล ๕ ได้เข้าไปเป็นหัวใจสำคัญของวัฒนธรรม ประเพณี มารยาท วิถีชีวิตและข้อกำหนดกฎเกณฑ์ทางสังคม

การวิจัยพบว่าความพยายามสร้างสันติภาพของมวลมนุษยชาติล้มเหลว เพราะรากฐานของสันติภาพไม่มั่นคง และพบว่าศีล ๕ เป็นรากฐานของสันติภาพได้ทั้งเชิงลบและเชิงบวก เป็นสันติภาพภายในและภายนอก โดยเฉพาะสันติภาพเชิงบวกและสันติภาพภายนอก ซึ่งศีล ๕ จะเข้าไปเป็นปฏิบัติการทางสังคม ยกกระดับจากศีลแบบบุคคลไปสู่ปฏิบัติการที่สร้างสรรค์ระดับสังคม สามารถปิดช่องทางการใช้ความรุนแรงและการละเมิดสิทธิมนุษยชนได้ และเป็นรากฐานของสันติภาพทั้งในระดับจุลภาคและมหัพภาค โดยระดับจุลภาคจะเป็นพื้นฐานของการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุข ซึ่งจะเป็นรากฐานของสันติภาพระดับมหัพภาคต่อไป และ พบว่าศีลแต่ละข้อเป็นรากฐานของสันติภาพระดับมหัพภาคในรูปแบบต่างๆ ดังต่อไปนี้

ศีลข้อ ๑ ครอบคลุมถึงการไม่ใช้ความรุนแรงทางการเมือง การทหาร สังคมและวัฒนธรรม การไม่กดขี่และบีบบังคับทางเชื้อชาติ ศาสนา วัฒนธรรม การเมือง สังคม การช่วยเหลือเกื้อกูล การป้องกันภัยคุกคาม การให้อภัย และการเคารพในสิทธิมนุษยชน การตระหนักถึงคุณค่าของชีวิตและการอยู่ร่วมกันในฐานะพลเมืองโลก

สืลข้อที่ ๒ ครอบคลุมถึงการไม่แทรกแซงกิจการภายในของต่างประเทศ ยกเว้นการได้รับความเห็นชอบจากชาตินั้นๆ ไม่ฉกฉวยหรือข่มขู่บังคับเอาทรัพยากร เศรษฐกิจหรือผลประโยชน์อื่นๆ ด้วยอำนาจ การไม่ทำลายสมบัติและคุณค่าทางอัตลักษณ์ของชาติอื่น เช่น ทำลายเอกลักษณ์ ทำลายวัฒนธรรม ทำลายวิถีชีวิต เป็นต้น สืลข้อนี้ในระดับมหัพภาคจึงป้องกันการเกิดความรุนแรงและความเสียหายทางเศรษฐกิจ ในขณะที่เดียวกันแต่ละชาติก็ไม่ใช้งบประมาณในการบริหารประเทศไปส่งเสริมหรือสร้างเครื่องมือก่อความรุนแรง

สืลข้อที่ ๓ ครอบคลุมถึงการป้องกันการใช้ความรุนแรงต่อเด็กและสตรีทุกเชื้อชาติ ส่งเสริมให้มีความเท่าเทียมทางเพศสภาพ โดยยึดคุณค่าและศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ การยอมรับและให้เกียรติกัน การไม่ทำให้สูญเสียเกียรติยศ ป้องกันการนำมนุษย์ไปเป็นสินค้าหรือธุรกิจทางเพศ ป้องกันการใช้ความรุนแรงทางเพศ การเคารพในอัตลักษณ์และความแตกต่างทางเชื้อชาติ โดยความโดดเด่นของสืลข้อนี้ในระดับมหัพภาคจะมีลักษณะส่งเสริมความสัมพันธ์ระหว่างประเทศในฐานะที่เป็นครอบครัวโลก มีลักษณะความสัมพันธ์ทางเครือญาติ(ภราดรภาพ) และการเคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์

สืลข้อที่ ๔ ครอบคลุมถึงการไม่ก้าวข้ามแทรกแซงทางข้อมูลระหว่างชาติ การไม่กระตุกความรุนแรงหรือกระตุกความเป็นชาตินิยม การไม่ปล่อยข่าวลวงเพื่อให้ชาติอื่นสับสนแล้วตนได้ประโยชน์ การกระทำและรักษาพันธสัญญาร่วมกันระหว่างชาติ การป้องกันสงครามข่าวสาร การไม่ละเมิดสิทธิในการรับรู้ข่าวสารที่เป็นภัยคุกคามต่อชีวิต การไม่สรรเสริญหรือให้ความชอบธรรมกับการใช้ความรุนแรง รวมทั้งการปฏิเสธแนวทางการใช้ความรุนแรง และไม่สื่อสารในลักษณะที่เป็นภัยคุกคามทุกรูปแบบ นอกจากนี้ยังเป็นการสื่อสารเพื่อกระตุ้นให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต การประโคมข่าวความทุกข์ยากของเพื่อนมนุษย์เพื่อให้ความช่วยเหลือทางมนุษยธรรม และการมุ่งสื่อสารเพื่อความสันติของพลเมืองโลก

สืลข้อที่ ๕ ครอบคลุมชีวิต ๓ ลักษณะ คือ ๑) ด้านการป้องกันอบายมุข ป้องกันความเสื่อมทรามทางสังคม ป้องกันสิ่งที่จะมาบั่นทอนศักยภาพทางคุณธรรมของมนุษย์ และป้องกันการประพฤดิชั่วร้ายตามอำนาจและขุมกำลังของอบายมุข ๒) ป้องกันอาชญากรรมและป้องกันการตกเป็นเหยื่อของอาชญากรรมทุกรูปแบบ ๓) การส่งเสริมอุดมการณ์แบบสันติวิธี สามารถอยู่ร่วมกันได้ท่ามกลางความหลากหลายทางชีวภาพอย่างสันติ และมองผ่านชีวิตที่ศรัทธาอย่างสร้างสรรค์ในฐานะที่เป็นเผ่าพงศ์ของมนุษยชาติ ดังนั้น สืลข้อนี้จึงมีขุมข่ายพลังในการป้องกันภัยคุกคามด้านอบายมุข และอาชญากรรม รวมทั้งส่งเสริมสันติวิธีและความปลอดภัยให้แก่พลเมืองโลกด้วย ขณะเดียวกันก็เป็นกลไกสำคัญในการสกัดกั้นพฤติกรรมรุนแรง (สติ-สัมปชัญญะ)

สันติภาพระดับมหัพภาคเป็นโครงสร้างสังคมระดับบนที่ครอบคลุมโครงสร้างระดับจุลภาค
 ศิล ๕ ในระดับมหัพภาคจะป้องกันการใช้ความรุนแรงต่อชีวิต ป้องกันความรุนแรงทางเศรษฐกิจ
 ส่งเสริมระบบความสัมพันธ์และป้องกันการกดขี่ทางเชื้อชาติ ส่งเสริมการสื่อสารอย่างสันติ
 ป้องกันอบายมุขและอาชญากรรมข้ามชาติ รวมทั้งการส่งเสริมอุดมการณ์แบบสันติวิธี ผลจากการ
 วิจัยพบว่า ศิล ๕ เป็นรากฐานของสันติภาพ ๓ ลักษณะ ดังนี้

๑. รากฐานเชิงโครงสร้าง ซึ่งเป็นโครงสร้าง สถาบันและองค์กรทางสังคม ไม่ให้เอื้อ
 ต่อการใช้ความรุนแรง กระบวนการสังคม กลไกที่ขับเคลื่อนสังคมอย่างสันติวิธี โดยมีรากฐานมา
 จากวัฒนธรรมแบบสันติวิธีมาจากเมตตาจิต ซึ่งเป็นรากฐานในแนวราบ ส่วนรากฐานในแนวตั้ง
 เป็นการจัดโครงสร้างสังคมไม่ให้เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงในรูปของการป้องกันภัยคุกคาม โดยยึด
 โยงสถาบันและองค์กรทางสังคมเข้าด้วยกัน และปรับทิศทางสังคมให้มีปฏิบัติการภายใต้
 โครงสร้างแบบสันติวิธี ศิล ๕ จึงมีลักษณะเป็นศิลปะที่ว่าด้วยรากฐานทางสังคมแบบสันติ วิธีการแบบ
 สันติและเป้าหมายแบบสันติ เพราะตัวโครงสร้างของศิลปะมีสภาพเป็นแบบสันติ เจตนารมณ์และ
 วิธีการจึงมีลักษณะเป็นสันติด้วย

๒. รากฐานเชิงคุณค่า เป็นรากฐานของสันติภาพจากภายในสู่ภายนอก ที่ยึดโยงจากมโน
 ธรรมสำนึกออกไปสู่ปฏิบัติการทางมนุษยธรรมและสิทธิมนุษยชน เป็นคุณค่าเชิงบวกที่ปรากฏต่อ
 สังคม ก่อให้เกิดคุณค่าทั้งทางด้านการป้องกันภัย การส่งเสริมคุณภาพชีวิตและคุณภาพสังคมทุก
 ระดับ การช่วยเหลือเกื้อกูลกัน ความเท่าเทียมทางเพศ สามารถสร้างโอกาสทางสังคมโดยไม่มี
 กำแพงกั้นระหว่างเชื้อชาติ ความเป็นธรรมทางสังคม ความรักใคร่กลมเกลียวฉันทน์เครือญาติ การ
 เคารพศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์และสิทธิอันพึงมีต่อชีวิต ต่อทรัพย์สิน ต่อบุคคลอันเป็นที่เคารพยกย่อง
 เปิดเผย การไม่ถูกปิดกั้นสิทธิในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารอันเป็นประโยชน์ต่อการดำเนินชีวิตและ
 ประกอบการตัดสินใจ รวมไปถึงการมีสิทธิที่จะไม่ถูกมอมเมาด้วยสิ่งมีนเมาทุกชนิด ซึ่งเป็น
 ภูมิคุ้มกันทางสังคมตั้งแต่รากฐานตามสภาพของมนุษย์ และการเคารพสิทธิของผู้อื่น ซึ่งจะเป็น
 พลังงานทางสังคมที่ขับเคลื่อนสันติภาพที่มีคุณค่าทั้งแบบทวีภาวะและทวีลักษณะต่อไป

๓. รากฐานที่เป็นมรรควิธีแก้ปัญหาที่รากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรง โดยมุ่ง
 เข้าไปแก้ที่ต้นตอของปัญหา ได้แก่ ตัณหา มานะ ทิฏฐิ และรากเหง้าของอกุศลมูล ได้แก่ ความ
 โลภ ความโกรธ และความหลง เพื่อแก้ปัญหาหรือกำจัดรากเหง้าของปัญหา จัดการกับกิเลส
 ภายในไม่ให้แสดงตัวออกมาทางพฤติกรรม และเข้าไปตัดรอนต้นตอของปัญหาที่แท้จริง โดยศิลป
 ๕ ในรูปของมรรควิธีแก้ปัญหาคือความขัดแย้งและความรุนแรงแบบอริยสัจ ๔ มุ่งให้ความสำคัญกับ
 แนวทางมากกว่าเป้าหมาย และสันติภาพก็จะเป็นผลลัพธ์ของมรรควิธีต่อไป

ดังนั้น รากฐานเชิงโครงสร้างและรากฐานเชิงคุณค่า จะมีความสัมพันธ์เชื่อมโยงกัน โดยเชิงโครงสร้างจะทำให้สถาบันทางสังคมมีโครงสร้างที่เข้มแข็ง ซึ่งไม่ได้มุ่งเข้าไปจัดการกับคน แต่เข้าไปจัดโครงสร้างไม่ให้เอื้อต่อการใช้ความรุนแรง และเป็นตัวกำหนดทิศทางของสังคม โดยตัวโครงสร้างนี้เองที่จะควบคุมพฤติกรรมของมนุษย์ที่แสดงออกมาภายนอก ในขณะที่รากฐานเชิงคุณค่าจะเข้าไปอยู่ในทุกกระบวนการชีวิตในระดับบุคคลและสังคมทั้งระดับจุลภาคและมหัพภาค ซึ่งเป็นบรรทัดฐานที่มีคุณค่าสร้างสรรค์ ตั้งแต่คุณค่าของมนุษย์ คุณค่าระหว่างมนุษย์ คุณค่าระหว่างสังคมมนุษย์และธรรมชาติ เป็นแรงผลักดันที่เป็นพลวัตขับเคลื่อนสังคมเชิงสันติ โดยรากฐานเชิงคุณค่านี้จะไม่เป็นสันติภาพในรูปของความสงบเงียบ แต่จะมีคุณค่าเป็นสันติภาพในรูปของพลังสร้างสรรค์ และสร้างคุณประโยชน์เชิงบวก ส่วนรากฐานของมรรควิธีในการดำเนินชีวิต จะทำหน้าที่เข้าไปตัดรากเหง้าของปัญหาที่นำไปสู่ความขัดแย้งและความรุนแรง ได้แก่ ปบิฏยธรรมและอกุศลมูล อันเป็นมรรควิธีป้องกันและแก้ปัญหาคความขัดแย้งและความรุนแรงทุกรูปแบบ

๕.๒ อภิปรายผลการวิจัย

การวิจัยนี้มีความสอดคล้องกับแนวคิดของพระธรรมปิฎกที่ว่า มนุษยชาติแก้ปัญหาความขัดแย้งด้วยวิธีการถนอมอำนาจ โดยใช้ความกลัวที่ยิ่งใหญ่กว่าเป็นเครื่องมือยับยั้งความรุนแรง ซึ่งมักเข้าใจกันว่าเป็นภาวะของสันติภาพ เพราะเป็นเพียงปรากฏการณ์ระงับความรุนแรงชั่วคราวเท่านั้นเอง ในขณะเดียวกันก็เห็นแย้งกับปรีชา ศรีวาลย์ ในประเด็นที่ว่า การแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ด้วยการตกลงกันระหว่างรัฐ หากตกลงกันไม่ได้ก็จะยื่นเรื่องให้ตุลาการตัดสิน หรือการให้ชาติมหาอำนาจเข้ามาไกล่เกลี่ย ซึ่งเห็นว่าเป็นการแก้ปัญหาในระดับมหัพภาคในรูปของการทำข้อตกลงหรือแลกเปลี่ยน แม้จะสามารถตกลงกันได้ ในประเด็นความขัดแย้งเฉพาะหน้า แต่ก็เกิดความรุนแรงในรูปแบบอื่นต่อไป เพราะรากเหง้าของปัญหายังไม่ถูกแก้ไข และเห็นแย้งกับแนวคิดของวิลเลียม ยูรี ที่ว่าความขัดแย้งเป็นสิ่งที่มนุษย์ไม่อาจหลีกเลี่ยงได้ แต่ความรุนแรงและสงครามเป็นสิ่งที่มนุษย์หลีกเลี่ยงได้ เพราะความเห็นดังกล่าวเป็นเพียงปรากฏการณ์จากการหลีกเลี่ยง แต่รากเหง้าของปัญหายังคงอยู่ การหลีกเลี่ยงยังไม่ใช่การแก้ปัญหา เพียงแต่เป็นการหลบหนีปัญหาได้เพียงบางช่วงเวลาเท่านั้นเอง หากถูกกระตุ้นเมื่อใดก็พร้อมจะเกิดความรุนแรงขึ้นได้ตลอดเวลา และจากการศึกษาพบว่ามนุษย์มีความสามารถในการหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและความรุนแรงที่เป็นปรากฏการณ์ทางสังคมได้ในบางช่วงเวลา แต่ไม่สามารถหลีกเลี่ยงความขัดแย้งและความรุนแรงทางจิตได้จนกว่าจะบรรลุนิพพาน อันเป็นสันติภาพแบบถาวร

ในขณะเดียวกันก็เห็นพ้องกับโยฮัน กัลตุ่งที่ว่าสันติภาพจะต้องสลัดรากเหง้าของความรุนแรงทางตรง ทางโครงสร้างและทางวัฒนธรรม เพราะจะเป็นการแก้ปัญหาได้ในระยะยาว ซึ่ง

มุ่งเข้าไปจัดโครงสร้างและวัฒนธรรมให้เป็นแบบสันติวิธี โดยมีความสอดคล้องกับแนวคิดของ พระไพศาล วิสาโล ที่เห็นว่าการจะบรรลุสันติภาพได้นั้นจะต้องเข้าไปกำจัดรากเหง้าของความ ชัดแย้ง คือ ความโลภ ความโกรธ ความหลง โดยควรเริ่มต้นจากตัวของคนที่จะไปทำงานด้าน สันติภาพก่อน ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดของพระมหาธรรมา ธมฺมมหาโส ที่เห็นว่าหากทำลายต้นหามาณะ และทิวฏฐิได้แล้วสันติภาพจึงจะเกิดขึ้น

นอกจากนี้ยังเห็นว่าสันติภาพมีความสอดคล้องกับการเพิ่มหรือลดอัตราความเข้มข้น ของการปฏิบัติศีล ๕ เพราะว่าจะจะเป็นสันติภาพโดยสภาพ แต่เมื่อนำมาสู่การปฏิบัติแล้วก็จะ เป็นแนวทางสันติวิธีทั้งระดับจุลภาคและมหัพภาค ซึ่งตรงกับแนวคิดของชัชวาล ชิงชัย ที่มองว่าการ ละเมิดศีลเป็นการทำลายสันติภาพของโลก ในขณะที่เดียวกันก็สอดคล้องกับแนวคิดของท่านพุทธ ทาสที่ว่าศีล ๕ เป็นมนุษยธรรม ซึ่งจัดเป็นรากฐานของสันติภาพ นอกจากนี้ศีล ๕ ในระดับ มหัพภาคยังสอดคล้องกับแนวคิดของเขมานุนโท ที่ว่าเป็นหลักจริยธรรมทางการเมืองระหว่าง ประเทศ ได้แก่ การไม่เบียดเบียนกัน การเคารพสิทธิในการปกครอง การไม่ก้าวล่วงเรื่องภายใน ส่งเสริมความเสมอภาคและผลประโยชน์ร่วมกัน การอยู่ร่วมกันอย่างสงบและช่วยเหลือกัน ซึ่งเป็น หลักจริยธรรมพื้นฐานของการเมืองระหว่างประเทศ แม้งานวิจัยนี้จะเห็นด้วยในประเด็นที่ว่าศีล ๕ สามารถเป็นรากฐานสันติภาพได้ก็ตาม แต่ก็เห็นแย้งในประเด็นที่ว่าการศึกษาศีล ๕ แบบพิธีกรรม ไม่สามารถสร้างสันติภาพได้อย่างยั่งยืน เพราะว่าเจตนารมณ์ของศีล ๕ ไม่ถูกนำมาใช้ให้เหมาะกับ ยุคสมัย และไม่สอดคล้องกับสภาพปัญหาสังคมอย่างรอบด้าน เพราะว่าแม้จะปฏิบัติตามหลักศีล ๕ ก็ตาม แต่รากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรงยังคงอยู่ จึงควรปฏิบัติควบคู่ไปกับสมาธิและ ปัญญาตามกระบวนการไตรสิกขา ซึ่งจะทำให้เกิดสันติภาพที่ถาวรได้

ส่วนสันติภาพของหมู่บ้านสวาทิและหมู่บ้านผือ ซึ่งมีประเด็นความขัดแย้งที่แตกต่าง กัน แต่รวมอยู่ในความขัดแย้งทางข้อมูล อำนาจ โครงสร้าง อัตลักษณ์ วัฒนธรรม ค่านิยม ความสัมพันธ์ ผลประโยชน์และทรัพยากร ส่วนการแก้ปัญหาเริ่มจากกระบวนการควบคุมอารมณ์ และพฤติกรรมรุนแรงก่อน ในขณะเดียวกันก็พยายามลดพฤติกรรมก้าวร้าวและปัจจัยยั่วยุอันเป็น แรงกระตุ้นอุณหภูมิความรุนแรง หลีกเลี่ยงการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ และเน้นการกระชับ ความสัมพันธ์มากกว่าการมุ่งแก้ปัญหาทางตรง ใช้การแลกเปลี่ยนข้อมูลเพื่อเปิดโลกทัศน์และให้ ความสำคัญกับความคิดความเชื่อ ค่านิยมและอัตลักษณ์ของผู้อื่น ในลักษณะของการปรับทุกข์ผูก สัมพันธภาพ ควบคุมความต้องการของตนเองลงเพื่อลดความเห็นแก่ตัว ทำให้เกิดการแบ่งปัน ผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ซึ่งเป็นการบริหารกิเลสไม่ให้กระตุ้นพฤติกรรมรุนแรง ใน ขณะเดียวกันก็นำกระบวนการทางศาสนาและวัฒนธรรมมาเป็นเครื่องมือควบคุมสังคม โดยเฉพาะ การนำศีล ๕ มาเป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิตและปฏิสัมพันธ์กันทางสังคม รวมทั้งเป็น

เครื่องมือในการแก้ปัญหาความขัดแย้ง นอกจากนี้ยังนำมาเป็นมาตรฐานการตัดสินคุณค่าความดีงามด้วย โดยผู้ที่ปฏิบัติตามศีล ๕ จะได้รับความเชื่อถือจากคนในหมู่บ้าน และมักถูกมอบภาระหน้าที่สำคัญอยู่เสมอ ในขณะเดียวกันก็ยกระดึบกระบวนกาแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยการตั้งคณะกรรมการที่ประกอบด้วยบุคคลที่ชาวบ้านให้ความเคารพนับถือ เพื่อมาทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยข้อพิพาทภายในหมู่บ้าน และประสานกับผู้นำหมู่บ้านอื่นในกรณีที่มีข้อพิพาทระหว่างหมู่บ้านด้วย ซึ่งจะมีพันธกิจเฝ้าระวังภัยคุกคาม อำนาจความยุติธรรม ยุติข้อขัดแย้ง และสร้างความสัมพันธ์เป็นหลัก ในขณะที่หลังการแก้ปัญหาแต่ละครั้งได้กำหนดกติกาปฏิบัติร่วมกันเพื่อให้เท่าทันกับรูปแบบของความขัดแย้งรูปแบบใหม่ และมีกระบวนการแก้ปัญหาระยะสั้นและระยะยาว เพื่อให้สมาชิกในหมู่บ้านได้ประโยชน์ร่วมกัน โดยยึดแนวทางสันติวิธีเป็นทางเลือกในการแก้ปัญหาทุกกระบวนการ จะเห็นได้ว่าชาวบ้านจะแก้ปัญหาความขัดแย้งรุนแรงโดยยึดความสัมพันธ์มากกว่าผลประโยชน์ ส่วนอำนาจหน้าที่มาเป็นอันดับสุดท้าย บางครั้งปัญหาความขัดแย้งยังไม่ได้รับการแก้ไข แต่ชาวบ้านก็สามารถยอมความกันได้ก่อน บางครั้งไม่ได้แก้ที่ประเด็นของความขัดแย้ง แต่เน้นการสร้างความสัมพันธ์เป็นหลัก เมื่อมีความสัมพันธ์อันดีกลับคืนมาทำให้เห็นว่าปัญหาความขัดแย้งเป็นเรื่องเล็กน้อย จนบางครั้งไม่ต้องแก้ที่ประเด็นความขัดแย้ง แต่แก้ด้วยการสร้างความสัมพันธ์ ทำให้ความขัดแย้งลดระดับลงจนยุติกันไปเอง ในขณะที่ลักษณะสันติภาพระดับชาวบ้านแสดงออกในรูป “การอยู่ร่วมกัน กินน้ำกัน เอน้ำกัน เบ่งกันแรงกัน สามัคคีคุ้มโฮม อักแพง ความเป็นชุมชนแข็งแรงกัน” ซึ่งเป็นชุดคำภาษาอีสานที่แสดงออกถึงบริบทของสันติภาพ โดยอธิบายได้ว่า การอยู่ร่วมกัน หมายถึง ความเอื้อเฟื้อแบ่งปันที่อยู่อาศัยเพื่อให้สามารถอยู่ร่วมกันได้โดยไม่เป็นภัยต่อกัน ซึ่งเป็นความปลอดภัยทางสังคม, การกินน้ำกัน หมายถึง การแบ่งปันปัจจัยการอุปโภคบริโภคและผลประโยชน์แก่สมาชิกอย่างเป็นธรรมโดยไม่เห็นแก่ตัว, เอน้ำกัน หมายถึง พฤติกรรมร่วมแรงร่วมใจเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน, เบ่งกันแรงกัน หมายถึง การดูแลรักษาและเอาใจใส่กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกัน มองกันด้วยความเมตตากรุณาต่อกัน อันเป็นกระบวนการเฝ้าระวังภัยคุกคามต่อสมาชิกในหมู่บ้าน, สามัคคีคุ้มโฮม หมายถึง การร่วมมือกันอย่างพร้อมเพรียงเพื่อให้เกิดความสามัคคีปรองดอง ซึ่งเป็นกระบวนการสร้างความสัมพันธ์ที่มีพลังเข้มแข็ง, อักแพง หมายถึง ความหวงแหน ทะนุทะนอม และความรักใคร่กลมเกลียวกัน ซึ่งเป็นวัฒนธรรมแบบเมตตากรุณา, ชุมชนแข็งแรงกัน หมายถึง ความมีสายสัมพันธ์อันดีต่อกัน ความเป็นเครือญาติ (ชาติพันธุ์ ภาษา วัฒนธรรม อัตลักษณ์) แต่ควรมองผ่านความเป็นชุมชนแข็งแรงไปสู่ระดับชาติพันธุ์ร่วมโลก เพราะหากยึดความเป็นชุมชนแบบกลุ่มย่อย เมื่อมีการปฏิสัมพันธ์กับสังคมภายนอกอาจทำให้เกิดความขัดแย้งกันได้ จึงควรปรับมโนทัศน์ความเป็นชุมชนแบบแคบขยายออกไปสู่ชุมชนในฐานมนุษยชาติ ส่วนการนำศีล ๕ มาใช้ในการสร้างสันติภาพของหมู่บ้าน

สาวะถิและหมู่บ้านผิอนั้น ปรากฏว่าในสถานการณ์ปกติชาวบ้านใช้ศีล ๕ เป็นบรรทัดฐานในการดำเนินชีวิต ในฐานะการอยู่ร่วมกันก็เป็นแบบแผนกฎเกณฑ์ทางสังคมและเป็นเครื่องมือสร้างปฏิสัมพันธ์อันดีต่อกัน แต่ในสถานการณ์ที่มีความขัดแย้งรุนแรงศีล ๕ ก็เป็นเครื่องมือในการสร้างสันติภาพ และเป็นมาตรฐานในการตัดสินคุณค่าความดีงาม ซึ่งแสดงให้เห็นว่าบางโอกาสมนุษย์ใช้ศีลเพื่อเป็นแนวทางดำเนินชีวิต แต่บางโอกาสก็ใช้ศีลเพื่อบรรลุความต้องการบางประการ เช่น เพื่อแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง เพื่อสร้างความสัมพันธ์ เพื่อเป็นเครื่องมือรักษาความสงบทางสังคม เป็นต้น

การใช้ศีล ๕ มาเป็นเครื่องมือในการสร้างสันติภาพย่อมมีข้อจำกัดบางประการ เพราะศีล ๕ ไม่มีสภาพบังคับให้ทุกคนต้องปฏิบัติตาม แต่ขึ้นอยู่กับเจตจำนงของผู้ปฏิบัติ การนำศีล ๕ มาเป็นกลไกทางสังคมที่ไม่นับถือพุทธศาสนาจึงเป็นข้อจำกัดที่สำคัญ ซึ่งจะต้องยกระดับศีล ๕ ให้เป็นกลไกสากลทางสังคม ไม่ให้เป็นเพียงกฎเกณฑ์ทางศีลธรรมของชาวพุทธเท่านั้น จะต้องนำแนวทางของศีล ๕ ไปสู่มาตรการทางสังคมโลกด้วย โดยการยกระดับศีลแบบพิธีกรรมไปสู่ศีลแบบคุณค่า ซึ่งต้องเริ่มจากการให้ความรู้ในเจตนารมณ์ที่แท้จริงของศีล ทำให้เข้าใจประโยชน์และความสำคัญของศีล เพราะคนจะนำสิ่งใดเข้ามาสู่ชีวิตจะต้องเล็งเห็นคุณประโยชน์ของสิ่งนั้นก่อนเสมอ ประเด็นต่อมาคือการปรับโครงสร้างทางสังคมไม่ให้เอื้อต่อการละเมิดศีล โดยให้โครงสร้างเป็นตัวกำหนดพฤติกรรมของมนุษย์ โครงสร้างประกอบด้วยโครงสร้างทางวัตถุ โครงสร้างสถาบัน โครงสร้างองค์กร โครงสร้างหน้าที่ และโครงสร้างการควบคุม (จาริต ประเพณี วิถีประชา วัฒนธรรมและกฎหมาย) ซึ่งโครงสร้างจะเป็นตัวกำหนดลักษณะพฤติกรรมของคนในสังคม โดยคนอาจไม่รู้ตัวด้วยซ้ำว่ากำลังปฏิบัติตามแนวทางของศีล ๕ แต่จะรู้สึกว่ามีกฎเกณฑ์บางอย่างที่คอยกำกับพฤติกรรมของตนเองอยู่เสมอ เมื่อใดที่ล่วงละเมิดก็จะรู้สึกไม่สบายใจ และขาดความเชื่อมั่นในตนเอง ในขณะที่การล่วงละเมิดผู้อื่นจะทำให้รู้สึกว่าได้สูญเสียความชอบธรรม ซึ่งเป็นมโนธรรมสำนึกแบบเมตตาที่อยู่เหนือกฎหมายและการบีบบังคับ ดังนั้น ถึงแม้ว่าศีล ๕ จะถูกออกแบบมาเพื่อเป็นเครื่องมือในการปฏิสัมพันธ์ทางสังคมก็ตาม แต่ประสิทธิภาพของศีล ๕ จะเพิ่มมากขึ้นก็ต่อเมื่อใช้ควบคู่ไปกับการสร้างความเข้าใจในเจตนารมณ์ที่แท้จริง ในขณะที่เดียวกันก็ใช้ควบคู่ไปกับการปรับโครงสร้างให้ส่งเสริมแนวทางสันติวิธีด้วย

ท่ามกลางความหลากหลายทางชาติพันธุ์และอัตลักษณ์แบบพหุนิยม ประสานเข้ากับ ความซับซ้อนทางชีวิต ซึ่งมียุคสมัยที่ไม่หยุดนิ่ง มีแรงผลักดันให้เคลื่อนไหวอยู่ตลอดเวลา มีความแตกต่างทางความคิด ความเชื่อและอุดมการณ์ ในขณะที่เดียวกันศีล ๕ ก็ไม่ใช่ข้อยุติที่จะทำให้คนมีความเชื่อและอุดมการณ์เหมือนกัน และความจริงทางพฤติกรรมสังคมก็คือความเหลื่อมล้ำมีอยู่จริง แต่หากนำศีล ๕ เข้าไปสู่กลไกทางสังคมก็จะทำให้สังคมมีลักษณะความเหลื่อมล้ำแบบพึงพา

ทำให้คนที่มิอำนาจทางการเมืองและเศรษฐกิจจะยื่นมือเข้ามาช่วยเหลือผู้ทุกข์ยาก ทั้งในรูปของการช่วยเหลือบรรเทาทุกข์ทางตรง กำหนดนโยบาย การปรับโครงสร้างให้เป็นธรรม ปรับโครงสร้างทางสวัสดิการให้ทุกคนมีโอกาสเข้าถึงอย่างเท่าเทียมกัน และการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้ดียิ่งขึ้น ซึ่งเป็นมาตรการทางสังคมอันเป็นหน้าที่ของผู้มีอำนาจ ในท่ามกลางความแตกต่างและความเหลื่อมล้ำ คีล ๕ จะเป็นมาตรการทางสังคมในการควบคุมไม่ให้ใช้ความรุนแรงต่อกัน โดยถูกออกแบบมาเพื่อการปฏิสัมพันธ์ร่วมทางสังคมอย่างสันติ ขณะที่การนำคีล ๕ มาเป็นรากฐานของสันติภาพก็ไม่ได้มีเพียงผลลัพธ์เดียวเสมอไป แต่จะมีผลลัพธ์เชิงซ้อนที่โยงใยถึงกันในรูปแบบของความปลอดภัยทางสังคม สุขภาวะ คุณภาพชีวิต สวัสดิภาพ ระเบียบสังคม กฎเกณฑ์กติกา การเคารพสิทธิมนุษยชน และระบอบการปกครองของมนุษย์

ผลจากการวิจัยจึงพบว่า คีล ๕ เป็นรากฐานของสันติภาพโดยสภาพ แต่เมื่อนำสู่การปฏิบัติคีล ๕ ก็เป็นรากฐานของการสร้างสันติภาพด้วย และพบว่าคีล ๕ เป็นรากฐานของสันติภาพ ๓ ฐานะ คือ ฐานะเป็นโครงสร้างของสันติภาพ ซึ่งเป็นโครงสร้างของสังคม วัฒนธรรม ประเพณี รวมทั้งบรรทัดฐานทางสังคม การวางกรอบและแนวโน้มสังคมให้มีทิศทางสันติวิธี และไม่เอื้อต่อการใช้ความรุนแรงทุกรูปแบบ ในขณะที่เดียวกันก็เป็นรากฐานเชิงคุณค่าของสันติภาพ ซึ่งจะเข้าไปจัดการกับคน ทัศนคติ ค่านิยมและชีวิตสำนัแบบมนุษยธรรม ซึ่งจะกระตุ้นให้แสดงออกในลักษณะเคารพในสิทธิมนุษยชน ในขณะที่เดียวกันก็เคารพในสิ่งมีชีวิตอื่นด้วย ทำให้ตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งมีชีวิตเชิงลบด้วยการไม่เบียดเบียน และคุณค่าเชิงบวกด้วยการช่วยเหลือเกื้อกูลผู้ที่อยู่ในภาวะทุกข์ยาก ซึ่งไม่ใช่สันติภาพในแบบของความสงบเงียบ แต่จะเป็นพลังผลักดันอย่างสร้างสรรค์ นอกจากนี้ยังเป็นรากฐานเชิงมรรควิธีที่นำไปสู่การคัดรากล้างของความขัดแย้งและความรุนแรง ได้แก่ ปณิญชธรรม และอกุศลมูล ซึ่งคีล ๕ จะเข้าไปควบคุมกิเลสภายในและทำลายรากเหง้าของความขัดแย้งและความรุนแรง โดยเป็นการสร้างสันติภาพจากภายในสู่ภายนอก และพบว่าโลกไม่เคยมีสันติภาพที่ถาวร นอกจากสันติภาพทางจิตเท่านั้น แต่สันติภาพทางสังคมจะเป็นเพียงพื้นที่ของความปลอดภัยบางช่วงเวลาเท่านั้นเอง หากสามารถกำจัดรากเหง้าของความรุนแรงภายในจิตได้ แล้วจึงจะเป็นสันติภาพอย่างถาวร ซึ่งพุทธศาสนาเรียกภาวนานั้นว่านิพพาน ดังนั้น คีล ๕ ในฐานะที่เป็นรากฐานของสันติภาพจึงมีพันธะเกาะเกี่ยวกัน ๓ ฐานะ และเป็นพลวัตที่ส่งเสริมให้เกิดปฏิบัติการทางสังคมอย่างสร้างสรรค์ ครอบคลุมทั้งการดำเนินชีวิต การป้องกันและแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง เป็นกระบวนการสันติวิธี และเป็นสันติภาพโดยสภาพ การนำคีล ๕ มาเป็นรากฐานของสันติภาพจึงเป็นการปฏิวัติโลกทัศน์ใหม่ของคีล ๕ ไปสู่รากฐานของสันติภาพอย่างยั่งยืนถาวรต่อไป

จากการอภิปรายผลดังกล่าว จึงยืนยันได้ว่าศีล ๕ เป็นสันติภาพโดยสภาพ และเป็นแนวทางสันติภาพตั้งแต่รากฐานไปจนถึงยอดปลายสุดของพีรามิด และมั่นใจอย่างยิ่งว่าศีล ๕ มีพละนาฏภาพเชิงสังคม และเป็นพลวัตที่มีพลังขับเคลื่อนทางสังคมได้อย่างมีประสิทธิภาพ รวมทั้งเป็นหลักมนุษยธรรมที่นำไปสู่ปฏิบัติการทางสิทธิมนุษยชนได้อย่างแท้จริง และเพื่อให้เกิดความเข้าใจในเจตนารมณ์ของศีล ๕ ต่อแนวทางสันติภาพ จึงได้ตีความศีล ๕ เชิงพลวัตเพื่อให้สอดคล้องกับสันติภาพ ดังต่อไปนี้ ศีลข้อที่ ๑ การเคารพและตระหนักถึงคุณค่าของสิ่งมีชีวิต และการเคารพในศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ศีลข้อที่ ๒ การเคารพในสิทธิการครอบครอง และไม่ทำให้เกิดความเสียหายทางเศรษฐกิจ ศีลข้อที่ ๓ การรักษาสัมพันธภาพและความเสมอภาค ศีลข้อที่ ๔ การสื่อสารอย่างสันติ ศีลข้อที่ ๕ การป้องกันอบายมุข อาชญากรรม และส่งเสริมกระบวนการทศน์หรือคำนิยามแบบสันติวิธี

๕.๓ ข้อเสนอแนะ

๕.๓.๑ ข้อเสนอแนะในการนำไปใช้

นำศีล ๕ ไปปฏิบัติในฐานะที่เป็นเครื่องมือในการดำเนินชีวิตให้มีความสุขทั้งในระดับบุคคลและสังคม และนำไปเป็นเครื่องมือในการแก้ปัญหาความขัดแย้งและความรุนแรง รวมทั้งการนำศีล ๕ ไปเป็นเครื่องมือสร้างสันติภาพทางสังคม ๓ ด้าน คือ การนำไปปรับโครงสร้างทางสังคมให้เอื้อต่อการอยู่ร่วมกันอย่างสันติวิธี, การนำศีล ๕ ไปเป็นแนวทางสร้างคุณค่าทางสังคมในรูปของสิทธิมนุษยชน, และการนำศีล ๕ ไปใช้เป็นแนวทางดำเนินชีวิตเพื่อป้องกันหรือทำลายรากเหง้าของความขัดแย้งรุนแรง คือ ทำลายตัวต้นหามาณะ และทฤษฎี รวมทั้งทำลายรากเหง้าของอภิสถาปัตย์, และการนำเจตนารมณ์ของศีล ๕ ไปเป็นปฏิบัติการทางมนุษยธรรม ส่วนในฐานะบุคคลควรนำศีลไปใช้เพื่อการดำเนินชีวิต สำหรับการอยู่ร่วมกันในสังคมควรนำศีลไปเป็นบรรทัดฐานทางสังคม เมื่ออยู่ในสถานการณ์ความขัดแย้งก็นำไปเป็นเครื่องมือแก้ปัญหาความขัดแย้งได้

๕.๓.๒ ข้อเสนอแนะเชิงนโยบาย

๑. นำหลักศีล ๕ ไปเป็นนโยบายปรับโครงสร้างของชาติ ทั้งโครงสร้างทางการเมือง เศรษฐกิจ สังคม กระบวนการยุติธรรม และการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้เกิดการปฏิสัมพันธ์กันด้วยสันติวิธี และป้องกันโครงสร้างของความรุนแรงทุกรูปแบบ
๒. นำหลักศีล ๕ ไปเป็นตัวขับเคลื่อนพลังสันติวิธี เพื่อแก้ปัญหาชาติ รวมทั้งขจัดความขัดแย้งและความรุนแรงในสังคมทั้งทางตรงและทางอ้อม ปลุกจิตสำนึกให้ตระหนักถึงคุณค่าของชีวิต และการนำศีล ๕ ไปเป็นบรรทัดฐานทางวัฒนธรรมแบบสันติวิธี

๓. นำศีล ๕ ไปเป็นนโยบายในการทำแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติทั้งระยะสั้นและระยะยาว โดยเฉพาะกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์

๔. นำศีล ๕ ไปสู่นโยบายในการสร้างความสัมพันธ์อันดีทั้งภายในและภายนอกประเทศ ทั้งในระดับจุลภาคและมหัพภาค เพื่อให้ก้าวพ้นมายาคติทางเชื้อชาติ และเชื่อมโยงกันในฐานะเป็นพลเมืองของโลก

๕. นำศีล ๕ ไปสู่นโยบายทางสิทธิมนุษยชน และนำไปเป็นมาตรฐานของการคัดเลือกบุคคลขึ้นมาทำหน้าที่คณะกรรมการสิทธิมนุษยชน รวมทั้งคณะกรรมการองค์กรอื่นๆ ที่มีส่วนในการตัดสินใจและแก้ปัญหาต่างๆ ทั้งภายในและภายนอกประเทศ

๕.๓.๓ ข้อเสนอแนะในการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยเรื่อง “การศึกษาวิเคราะห์การศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะเป็นรากฐานของสันติภาพ” ผู้วิจัยเห็นว่าประเด็นที่น่าสนใจในการศึกษาเพิ่มเติม ดังต่อไปนี้

๑. ศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ ในฐานะที่เป็นกระบวนการทางสิทธิมนุษยชน โดยศึกษาว่าศีล ๕ มีแนวทางสิทธิมนุษยชนอย่างไร มีกลไกหรือกระบวนการใดบ้างที่จะนำไปสู่กระบวนการทางสิทธิมนุษยชน โดยนำไปเปรียบเทียบกับแนวทางในปญญาสากกล่าวด้วยสิทธิมนุษยชน

๒. ศึกษาวิเคราะห์ศีล ๕ กับศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ โดยเน้นศึกษาศีล ๕ ว่าเป็นมนุษยธรรมอย่างไร มีปัจจัยใดบ้างที่เป็นส่วนส่งเสริมศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์ ส่วนใดของศีล ๕ ที่เป็นหัวใจสำคัญของศักดิ์ศรีความเป็นมนุษย์สากล

๓. ศึกษารูปแบบการสร้างสันติภาพตามแนวทางของศีล ๕ โดยวิเคราะห์เป็นรายการศึกษาในเหตุการณ์สำคัญของโลก ทั้งเหตุการณ์ในชาติพันธุ์ที่นับถือพระพุทธศาสนาและชาติพันธุ์ที่ไม่นับถือพระพุทธศาสนา ซึ่งอาจใช้กระบวนการตามแนวทางของศีล ๕ โดยไม่รู้ตัว เพราะเหตุใด และมีกลไกใดเข้ามาเกี่ยวข้อง แล้วนำไปสู่การเสนอองค์ความรู้ใหม่เป็นแนวทางในการสร้างสันติภาพสากลต่อไป